

แนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
โดยวิธีฝึกอบรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 – 4 (ม.1 – ม.6)

Ethical and Moral Leadership Guideline Model Based on Buddhist Principles
Using Training Program for Students of the Third and Fourth
Educational Grade Level

คณิต ภริมย์ไกรภักดิ์

Kanit Piromkraipukdi

สังกัดกรุงเทพมหานคร

The Official of Bangkok Metropolitan

e-mail: weera_w123@hotmail.com

Received: August 7, 2019

Revised: August 20, 2019

Accepted: August 22, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีฝึกอบรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 – 4 (ม.1 – ม.6) ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบใช้เทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน

ผลการวิจัย พบว่า จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรมคุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และผลการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการฝึกอบรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 – 4 (ม.1 – ม.6) ด้วยการใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) สรุปได้ว่า แนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องฝึกอบรมเพื่อพัฒนานักเรียนใน 2 ด้านคือ ด้านที่ 1 ฝึกอบรมด้านความรู้ทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 9 ข้อธรรม ได้แก่ 1) โอวาทสาม เป็นหลักธรรมพื้นฐานของผู้นำ 2) ศีลห้าเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อชีวิตมนุษย์ 3) อิทธิบาทสี่ เป็นคุณธรรมเพื่อนำความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 4) ทิริโอตปปะ เป็นหลักธรรมเพื่อความมีจริยธรรมอันดีงาม 5) สังคหัตถุสี่ เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมความมีคุณธรรม 6) อคติสี่เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำ 7) พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ 8) อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ และ 9) ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมเพื่อความเป็นข้าราชการที่ดีมีคุณธรรม และ ด้านที่ 2 การพัฒนาด้านพฤติกรรมภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตาม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานการณ์จริงตามหลักธรรมของมรรคมีองค์ 8 โดยวิธีการฝึกอบรมและการปฏิบัติ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางจริยธรรม, คุณธรรม, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The purpose of this research was to study the guidelines for creating ethical leadership, morality in accordance with the Buddhist principles by training of students in the 3rd - 4th level (grade 1-6). The research was carried out by examining documents and interviewing experts, using Delphi technique, 3 times, from 6 experts

The results of the research were as follows: from the results of the study, documents and research related to the development of the moral leadership model based on the Buddhist principles by training. And the study of opinions from experts on the development of the ethical leadership model. Moral according to the Buddhist Dhamma of the students in the 3rd - 4th level (grade 1-6), under the Bangkok Educational Service Area Office. By training using the Delphi technique (Delphi technique) concluded that the guidelines for creating ethical leadership. Morality according to the Buddhist Dhamma principles requires training to develop students in 2 areas which were 1. Training on ethical knowledge. Morality based on the Buddhist principles, consisting of 9 items: 1) Sermon-three were the basic Dhamma of the leader, 2) The five precepts were the basic Dhamma for human life, 3) The Influence Baht-four were the virtue to bring success in work, 4) Hiriotupa was a Dhamma principle for good morality, 5) Sanghawattthu-four were the Dharma principle to promote morality, 6) Akati-four were the Dharma principle to promote leadership, 7) BrahmaWihanTham was a Dhamma principle to promote working as a group, 8) AparihaniyaTham was a Dhamma principle to promote working as a group, and 9. DossapithrajTham were the Dharma principle to be a virtuous government official and 2. Development moral leadership, ethic based on the Buddhist principles in real situations according to the principles of MakhaTham-eight by training and practice.

Keywords: Moral leadership, Ethical, Buddhist Principles

บทนำ

สังคมยุคโลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนเผยแพร่ไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกได้อย่างรวดเร็ว มีอิทธิพลต่อความคิด

จิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนจำนวนมากที่ตกเป็นเหยื่อถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างประเทศครอบงำโดยปราศจากการกลั่นกรอง หลงใหลในความเจริญทางด้านวัตถุจนละเลยจริยธรรม คุณธรรมตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ปัจจุบันปัญหานี้มีความสำคัญที่สุดของสังคมไทย อันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศที่เน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ขาดความสมดุลระหว่างความเจริญด้านวัตถุและจิตใจ สังคมเต็มไปด้วยความฟุ้งเฟ้อ แข่งขัน ขาดระเบียบวินัย ไม่อดทนขาดความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม จึงปรากฏพฤติกรรมของความด้อยจริยธรรม (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2536: 120) จากรายงานการป้องกันและปราบปรามความผิดเกี่ยวกับบอขายมุข และอาชญากรรมของสำนักงานตำรวจนครบาล ระหว่างปี 2544 - 2547 พบว่าความผิดของเยาวชนที่มีแนวโน้มสูงขึ้น คือการพนันทายผลการแข่งขันฟุตบอล ปัญหายาเสพติด การใช้สื่อลามก และมั่วสุมในสถานเริงรมย์ และในปี 2546 มีสถิติการฆ่าตัวตายของคนในประเทศ 3,851 ราย เฉลี่ยวันละ 10.5 ราย อันมีสาเหตุมาจากโรคซึมเศร้า มีอายุระหว่าง 15 - 44 ปี และจากการประชุมสัมมนาวิกฤติสุขภาพจิตระดับชาติครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2547 ของกระทรวงสาธารณสุขพบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนซึมเศร้า คือปัญหาด้านการขาดจริยธรรมของคนในสังคม

โรงเรียนเป็นตัวแทนทางสังคมที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และคุณธรรมที่สังคมเห็นว่ามีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่ดีงาม สำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้นการอบรมจริยธรรม คุณธรรมในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้กลายเป็นพฤติกรรมปกติในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งโรงเรียนนับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้จริยธรรมของนักเรียนที่ดีที่สุด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551: 125) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัส นิมมณี (2547: 85) พบว่าการรับรู้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนจะต้องทำการส่งเสริมสนับสนุนปลูกฝังและกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอยู่ตลอดเวลา แต่สภาพความเป็นจริงของโรงเรียนยังขาดครูที่ประสบความสำเร็จในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมที่จะนำมาอบรมแก่นักเรียน นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม” มาตรา 22 “การจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยต้องเน้นทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม” อีกทั้งมาตรา 47 - 48 กำหนดให้ มาตรฐานที่ 1 เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ นอกจากนี้การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 ยังได้กำหนดภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ การอบรมสั่งสอน พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้คู่คุณธรรมเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยส่วนใหญ่มากจากเยาวชนขาดจริยธรรม คุณธรรม และโรงเรียนเป็นตัวแทนทางสังคมในการพัฒนาจริยธรรมคุณธรรมแก่นักเรียน แต่ปัจจุบันโรงเรียนยังขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมแก่นักเรียนตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทำเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสร้างหลักสูตรภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนานักเรียนในโรงเรียนให้มีจริยธรรม คุณธรรมอย่าง ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีฝึกรูปแบบของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 (ม.1 - ม.6)

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้หลักการ แนวคิด วิธีการ รวมทั้งขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนารูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) เพื่อให้ได้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมสำหรับเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีฝึกรูปแบบ และการปฏิบัติสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 (ม.1 - ม.6)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางในการฝึกรูปแบบและการปฏิบัติ เพื่อสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 (ม.1 - ม.6)
2. ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรมคุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้กับนักเรียนช่วงชั้นต่าง ๆ ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) สอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน จำนวน 3 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1 ศึกษางานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อหาขอบข่ายของเนื้อหาและขั้นตอนที่สำคัญ สำหรับเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีฝึกรูปแบบและการปฏิบัติ แล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบเลือกรายการ (check list) และแบบสอบถามปลายเปิดแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญเลือกตอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนของแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อเลือกข้อธรรมที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียน

รอบที่ 2 รวบรวมข้อมูลจากข้อ 1 มาวิเคราะห์ และสร้างแบบสอบถามแบบเลือกรายการ (check list) และแบบปลายเปิด ตามข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ แล้วนำไปสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญเลือกตอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนของแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อจัดลำดับความสำคัญของข้อธรรมให้เป็นไปตามลำดับ

รอบที่ 3 นำข้อมูลจากข้อ 2 มาวิเคราะห์ แล้วนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของแต่ละท่าน พร้อมกับแสดงเหตุผลประกอบลงในแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการฝึกอบรม และผลการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร โดยวิธีการฝึกอบรมด้วยการใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) สรุปได้ว่าแนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องฝึกอบรมเพื่อพัฒนาใน 2 ด้านคือ 1) ฝึกอบรมด้านความรู้ทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ 2) การพัฒนาด้านพฤติกรรมภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานการณ์จริง ดังนี้

ด้านที่ 1 การฝึกอบรมด้านความรู้ทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร โดยวิธีการฝึกอบรมและการปฏิบัติ จำนวน 9 ข้อธรรม ได้แก่ 1. โอวาทสาม เป็นหลักธรรมพื้นฐานของผู้นำ 2. ศีลห้า เป็นหลักธรรมพื้นฐานเพื่อชีวิตมนุษย์ 3. อิทธิบาทสี่ เป็นคุณธรรมของผู้นำเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 4. หิริโอตตัปปะ เป็นหลักธรรมเพื่อความมีจริยธรรมอันดีงาม 5. สังคหวัตถุสี่ เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมความมีคุณธรรม 6. อคติสี่ เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำ 7. พรหมวิหารธรรม หลักธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำ 8. อปทานิยธรรม หลักธรรมเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ และ 9. ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมเพื่อความเป็นข้าราชการที่ดีมีคุณธรรม

ด้านที่ 2 การพัฒนาด้านพฤติกรรมภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 - 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร โดยวิธีการฝึกอบรมและการปฏิบัติ ตามหลักธรรมของมรรคมีองค์ 8 มีรายละเอียดตามตัวบ่งชี้ ดังนี้

คุณลักษณะภาวะผู้นำ ทางจริยธรรม คุณธรรม	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. สัมมาทฐิ (เห็นชอบ) “นโยบายมุ่งมั่นได้ปัญญา”	พฤติกรรมกรรมการแสดงออกด้านความรู้ความเข้าใจในการเรียนหรือหน้าที่การงานอย่างถูกต้อง มีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่าของตนเอง มีความภูมิใจ มีอุดมการณ์และมีจิตสำนึกตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นในการเรียนการทำงาน ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ และมีคุณค่าให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำในด้านการเรียน การทำงาน มีความกระตือรือร้น อดทน และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีคุณค่าต่อตนเองและส่วนรวม
2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) “โครงการ”	พฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางความคิดในทางเมตตาเสียสละปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ได้แก่ มีน้ำใจช่วยเหลือการเรียนการทำงานของบุคคลอื่น หรือของสถานศึกษาด้วยความเต็มใจเอื้ออาทร รู้จักให้อภัยและรักสิ่งของของผู้อื่นเสมือนของตนเอง	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการบริหารทรัพยากรช่วยเหลือสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่น มีน้ำใจไมตรี รู้จักให้อภัยและเสียสละ
3. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) “อบรม ขยายผล”	พฤติกรรมกรรมการแสดงออกทางการพูดที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การพูดแนะนำสั่งสอน แสดงความชื่นชม พูดให้กำลังใจ ปลอบโยนด้วยถ้อยคำที่สุภาพนุ่มนวล น้ำเสียงชวนฟัง ถูกกาลเทศะ รวมถึงพูดถึงบุคคลอื่นๆ ในทางที่ดี ไม่พูดเท็จ ส่อเสียด ประชดประชัน หยาบคาย ก่อให้เกิดความบาดหมางเดือดร้อนต่อบุคคลอื่น	นุ่มนวล น้ำเสียงมีวิธีการชักชวนเพื่อนหรือผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น
4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)	พฤติกรรมกรรมการแสดงออกด้านการกระทำทางกาย ได้แก่ ปฏิบัติการเรียนการสอนอย่างมีทักษะโดยคำนึงถึงความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมของตนเองและใส่ใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น เคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น สามารถประสานงานและความร่วมมือในการปฏิบัติงานได้ เคารพและให้เกียรติผู้ร่วมงานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แต่งกายสุภาพ	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มในการเรียน รับฟังความคิดเห็นเห็นของผู้อื่น รู้จักแสดงความคิดเห็นเห็นเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

คุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรม	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
	เรียบร้อยเป็นแบบอย่างที่ดี	
5. สัมมาอาชีวะ (อาชีพอชอบ) “เลือกอาชีพเหมาะกับตน”	พฤติกรรมกรรมการแสดงออกในการประกอบอาชีพหรือปฏิบัติงานของตนด้วยความตั้งใจปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สมบูรณ์เต็มที่ตามศักยภาพไม่บกพร่อง รวมทั้งไม่ทุจริตและหาผลประโยชน์หรือหลอกลวงผู้อื่น	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำประกอบอาชีพหรือปฏิบัติงานใด ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลอกลวงผู้อื่น
6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) “ศึกษาหาความสำเร็จ วิชาความรู้”	พฤติกรรมกรรมการมีความเพียรพยายามในทางที่ดีงามเพื่อพัฒนาตนเอง และการเรียนให้เจริญก้าวหน้าด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดผิดพลาด แก้อไข และปรับปรุงตนเอง เมื่อรู้ว่าการกระทำในสิ่งไม่ดี รักษาคุณภาพระดับการเรียนและค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าในการเรียนปรับปรุงพัฒนาการเรียนอยู่เสมอ
7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) “สังเกต, ฟัง, คิด, ถาม, จด, สร้างองค์ความรู้”	พฤติกรรมการรู้ตัวในทุกขณะที่ปฏิบัติงานหรือการเรียนมีความรอบคอบ เอาใจใส่สนใจ ตั้งใจเฉพาะสิ่งที่ทำอยู่ขณะนั้น และปฏิบัติได้ต่อเนื่อง	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำโดยการจูงใจ ให้เพื่อนร่วมเรียนร่วมทำงานอย่างมีสติรอบคอบ
8. สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) “มุ่งมั่น คิดดี”	พฤติกรรมการมีจิตมั่นคง ผ่องใส ไม่เคร่งเครียดควบคุมอารมณ์ได้ และปรับอารมณ์ได้ดี มีความอดทนอดกลั้น และรู้จักวางเฉยไม่หงุดหงิด ฉุนเฉียวหรือตกใจหวั่นไหวง่าย มีเหตุผล และตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดี เมื่อมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าด้วยความสงบสุขุม	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำประสานงานให้การทำงานราบรื่นเตรียมการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นให้คำแนะนำ พิจารณาปัญหาและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่า แนวทางการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามี 9 ข้อธรรม ซึ่งประกอบด้วย โอวาทสาม เป็นหลักธรรมพื้นฐานของผู้นำ, ศีลห้า เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อชีวิตมนุษย์ อิทธิบาทธรรม เป็นคุณธรรมของผู้นำเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน หิริโอตตัปปะ เป็นหลักธรรมเพื่อความมีจริยธรรมอันดีงาม สังคหวัตถุธรรม หลักธรรมเพื่อส่งเสริมความมีคุณธรรม พรหมวิหารธรรม หลักธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำ อปริหานิยธรรม หลักธรรมเพื่อ

ส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ และทศพิธราชธรรม หลักธรรมเพื่อความเป็นข้าราชการที่ดีที่มีคุณธรรม เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะนำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียนได้ในทุกกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มกราพันธ์ จุฑะรสก (2545) ที่ศึกษา การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตร ประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) ในวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการ เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ได้จากการนำรูปแบบการเรียน การสอนในหลายๆรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีทฤษฎีพื้นฐาน และงานวิจัยรองรับ มีขั้นตอนการสอนที่ เหมาะสมกับเนื้อหากิจกรรม และผู้เรียนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาได้ นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์) ในวิทยาลัยการสาธารณสุขสิริน ธร จังหวัดขอนแก่น หลังจากที่ได้รับการพัฒนาด้วยรูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการเพื่อพัฒนาเหตุผล เชิงจริยธรรมหลังจากทดลองแล้ว นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยของเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ย เหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ที่ได้กล่าวว่า ตัวแบบการพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรม จริยธรรมที่ดีที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและผู้เรียนจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและ ประเทศ รวมถึงพัฒนาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ปรับตัวเท่าทันกระแสการ เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสังคมโลก เป็นเหมือนกรอบการดำเนินงาน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถ พัฒนารูปแบบการสอนให้มีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสถานศึกษาโดยผู้บริหาร และครูผู้สอน ควรปรับเปลี่ยนกระบวนการปฏิบัติงานให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการ พัฒนาด้านวิชาการ สนับสนุนข้อมูล และองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนารูปแบบการสอนคุณธรรม จริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ ระดมทรัพยากรและความร่วมมือต่าง ๆ จากองค์กรต่าง ๆ ภายนอกเข้ามา จัดการสอนคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา เช่น องค์กรชุมชน องค์กรเครือข่ายผู้ปกครอง สถานศึกษา อื่น มหาวิทยาลัย เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ฯลฯ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพ สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และเทคโนโลยี การอยู่ในสังคมจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน นอกจากปัจจัยด้านวัตถุแล้ว ปัจจัยด้านจิตใจนับว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันโดยเฉพาะการมีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมจะทำให้ บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเป็นที่พักพิงปรารถนาของทุกคนในสังคม การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของบุคคล องค์กร สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ไม่ใช่หน้าที่ของผู้หนึ่ง ผู้ใด ซึ่งพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2543) กล่าวว่า การที่สังคมไม่สนใจปัญหาเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมมานานเมื่อหันกลับไปสนใจใหม่ขณะที่ปัญหาเกิดขึ้นกระทบกระเทือนตนเองอย่างรุนแรง การที่จะ แก้ไขเสร็จสิ้นไปง่าย ๆ จึงเป็นไปได้ยาก และสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน วัด ครอบครัว สังคมซึ่งมีส่วนช่วย ในการควบคุมจริยธรรมเองก็อยู่ในสภาพอ่อนกำลังลงจึงเพิ่มความยากเข้าไปอีก

อย่างไรก็ตามปัญหาทั่ว ๆ ไปที่เกิดจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น แสดงถึงความเสื่อมถอยทางด้านจิตใจและจริยธรรมของคนในสังคม การจัดการศึกษาเท่าที่ผ่านมาไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็ก และเยาวชนเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การติดยาเสพติดของวัยรุ่น การทะเลาะวิวาทต่าง ๆ (พระธรรมปิฎก, 2543; จรรยา สุวรรณทัต, 2543 และดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2543) การสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งในหลายแนวทางเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในบุคคล ดังนั้นรูปแบบหลักสูตรวิธีการที่นำมาใช้ในการพัฒนาจึงต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงสภาพความต้องการจำเป็นของผู้เรียนด้วย จากเหตุผลดังกล่าวจึงอาจเป็นไปได้ที่ทำให้รูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 9 ข้อธรรมดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมที่สุด สามารถใช้ในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียนได้ในทุกกิจกรรม นอกจากนี้การใช้หลักธรรมของมรรคมีองค์ 8 มาใช้ในการฝึกปฏิบัติจะช่วยให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเข้าถึงความเป็นผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารและครูที่จะนำผลการวิจัยไปสร้างหลักสูตรการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียน ควรมีการศึกษารายละเอียด แนวคิด หลักการ และแนวทางสร้างภาวะผู้นำให้เข้าใจก่อนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลในการสร้างหลักสูตรภาวะผู้นำ

1.2 กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอาจนำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นแนวนโยบายในการพัฒนา เสริมสร้าง สนับสนุน ส่งเสริม การสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรม คุณธรรมของนักเรียนในอันที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของผู้เรียนและการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงศึกษาธิการควรสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนร่วมกันระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้บริหารและครูผู้สอนจากสถานศึกษาต่าง ๆ ได้เข้าร่วมสัมมนา

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
 เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). **การคิดเชิงบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร: ชัคเซลมีเดีย.

- จรรยา สุวรรณทัต. (2543). เอกสารประกอบการบรรยาย โครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน
แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาจริยธรรม: ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยและแนวทางแก้ไขปรับปรุง
และส่งเสริม. บรรยาย ณ ห้องประชุมวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2543). วิทยาศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน. โครงการส่งเสริม
เอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธ
ธรรม บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2536). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงาน ก.พ..
- มกราพันธุ์ จุฑารสก. (2545). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการเพื่อพัฒนาเหตุผล
เชิงจริยธรรมของนักศึกษา. หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน)
ในวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น.
- มนัส นิมมณี. (2547). การศึกษาการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2542). คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร เขต 1-3: สมชายการพิมพ์.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2544). รายงานปฏิรูปการศึกษาต่อประชาชน. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง.